

Boeken over transgenders

ERKENNING EN HERKENNING

Ton van den Born • [cultuur](#) • [boekrecensies](#) • [opinie](#) • 1 dec 2013

Ze willen allemaal begrip en acceptatie bevorderen voor transgenders. De schrijvers die hun levensverhalen vertellen. Ze informeren over de aanloop, het transitieproces, het moeilijke pad en de juiste woorden. Of ze schrijven fictie waarin ze lezers laten meeleven in de soms verwarrende gevoelens van transgenders. Een overzicht van elf boeken.

Er lijkt de afgelopen paar jaar een hausse aan boeken die transgender als thema hebben. Begin 2013 verscheen *De maakbare man* van Maxim Februari, een heerlijk geschreven overzichtswerkje. Het laatste boek dat in deze bespreking onderaan wat meer ruimte krijgt. Er zijn romans geschreven over het thema, van Maria Foerier bijvoorbeeld of Sabine van den Berg, en ook in kinder- of jongerenboeken werden transgenders opgevoerd. Bijvoorbeeld bij Anna Woltz en in gedichten van Ted van Lieshout.

Virginia Woolf

Een klassieker in de transgenderliteratuur is *Orlando* van Virginia Woolf, een boek waarin niet alleen tijd, maar ook geslacht relatief zijn. *Annabel* van de Canadese Kathleen Winter en *Middlesex* van Jeffrey Eugenides staan vaak in de transgenderkast, en het zijn prachtige boeken. Aanraders. Maar ze gaan wel over mensen met een intersekse conditie. En *In een mens* van John Irving, ook een mooi boek, is [hier](#) eerder bij Het Continuüm besproken.

In dit overzicht gaat het om boeken die in Nederland zijn verschenen sinds ongeveer 2011, de helft van de boeken is dit jaar verschenen. Dus niets over boeken van Judith Butler of Susan Stryker en evenmin over *Transgenderzorg* dat in februari verscheen bij Acco Uitgeverij.

Het fotoboek van Willeke Duijvekam is alleen [hier](#) in te zien. En over *Goed gelukt* van fotograaf Grietje Bouman, een fotoboek in eigen beheer, is [hier](#) meer te vinden. Dit boek gaat over het veranderingsproces van Ernst, een transman, vanaf de start van de hormoonbehandeling. De foto's tonen uiterlijke veranderingen, en soms ook kwetsbare momenten zoals het verwijderen van de borsten.

Het gaat in dit overzicht vooral om fictie, maar helemaal consequent ben ik niet, want behalve Maxim Februari gaan we niet voorbij aan *Genderkinderen* van Sarah Wong en Ellen de Visser. Dat boek inspireerde bijvoorbeeld Carry Slee voor haar boek *Joël*.

De boeken

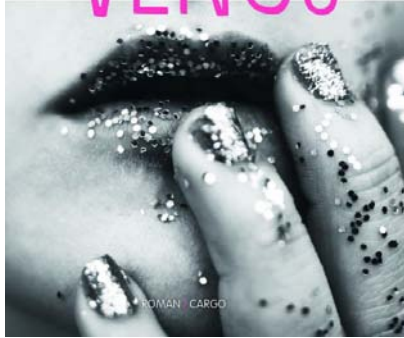

Een enkeltje Venus - Milou van der Will 2013 (Uitgeverij Cargo)

Julius kijkt terug op zijn leven terwijl hij wacht op zijn geslachtsoperatie. Na die operatie gaat ze verder als Julia. Van der Will wil laten zien wat het betekent als je je vrouw voelt terwijl je als man geboren bent, hoe lastig dat soms is. Julius trouwt en krijgt een kind, maar dat maakt hem niet echt gelukkig. Het verhaal beschrijft zijn zoektocht naar identiteit, een flashback vanuit de operatiekamer. Het is in alle dramatiek enigszins voorspelbaar. Julius wordt geregeld in elkaar geslagen. Het is alsof Van der Will alle informatie die ze heeft gekregen van transgenders en deskundigen tot een algemeen herkenbaar verhaal, voor die transgenders in elk geval, heeft willen maken. Dat wil niet zeggen dat ik het met tegenzin gelezen, maar Julius en ook de andere personages in het boek raken me niet echt. De aantrekkingskracht van het boek zit vooral in de heftige zoektocht die Julia achter de rug heeft, minder in de beschrijving en diepte van de gevoelens.

MILOU VAN DER WILL

EEN ENKELTJE VENUS

Mooie jongens - Maria Foerier 2012 – (Uitgeverij Gopher)

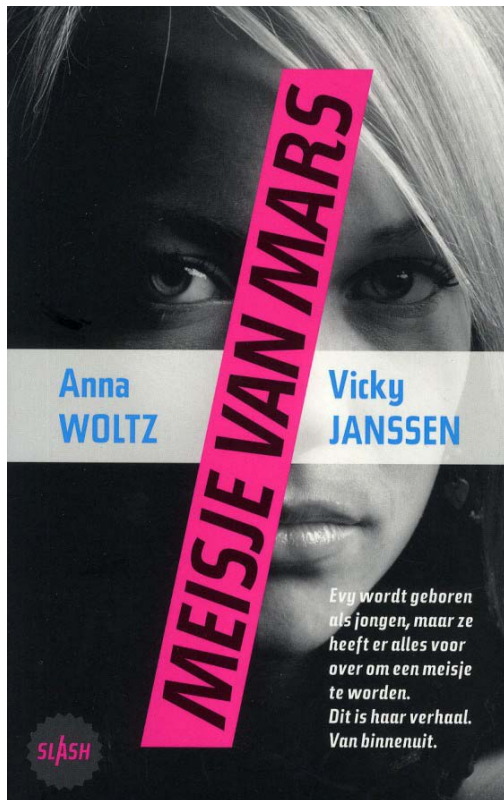
Lucia gaat samen met Ron naar Venetië. Daar start zijn leven als Luc, een proefjaar, de real life test, voordat het genderteam van de VU een beslissing neemt of hij wel of niet in aanmerking komt voor een geslachtsaanpassende behandeling. De aandacht in het boek, aanvankelijk het levensverhaal van Lucia, de seksuele avonturen en incest met haar broer (die een rol zou spelen bij de beslissing van het genderteam), en de motieven voor zijn reis, verschuift echter naar Ron. Hij blijkt zwaar ziek te zijn. Zijn motief om mee naar Venetië te gaan, is vooral een vlucht voor medicalisering en het medische circuit. Luc, die aanvankelijk heel erg op zichzelf gericht is, verlegt zijn aandacht naar zijn reisgenoot. Ik heb lang met de vraag gezeten wat ik nu van dit boek vond. Nog apart van de vraag of Foerier zich wel goed geïnformeerd heeft over de werkwijze van het genderteam. Is het misschien dat ik niet goed kan volgen waarom Luc en Ron doen wat ze doen, voelt het alsof Foerier filosofen zoals Aristoteles, Kant en Nietzsche erbij sleept of zijn het de zijsprongetjes die weinig toevoegen in mijn beleving?

Meisje van Mars - Anna Woltz 2011 (Querido)

Het Meisje van Mars is Evert, later Evy. Evert heeft een hekel aan zijn jongenslichaam en is gelukkig als hij zich als meisje kan verkleden. Het boek is verschenen in de slashreeks, boeken van schrijvers die met ervaringsdeskundigen praten over hun leven. Anna Woltz interviewde Vicky Janssen. Het resultaat is een mooi inkijkje in de gevoelens van Evert of Evy. Goed geschreven, aangrijpend en heel herkenbaar. Heerlijk om te lezen. Doelgroep van de slashreeks zijn jongeren.

Maar Woltz raakt ook in haar kinderboeken regelmatig aan genderstereotypering. In het ontroerende 'Ik kan nog steeds niet vliegen', dat net na WO 2 speelt, wil een jongen leren breien. En in 'Onweer' heet de hoofdpersoon Sam (van Samantha). Ze is een jongensachtig meisje, de jongens waarvan één een fotomodel is, zijn veel meisjesachtiger. Een van die

jongens heet Orlando, een verwijzing naar het boek van Virginia Woolf, maar we leren hem kennen als meisje, Larissa.

In transitie - Hanneke Dragtsma
2012 (eigen beheer)

Martin de Jong gaat naar Engeland om symbolisch haar mannenleven te begraven. Bij terugkomst begint zij een nieuw leven als Marieke. Het boek over de twijfels en angsten van de hoofdpersoon is een autobiografische roman. Behalve over de reacties uit de omgeving, gaat een groot deel over de zorg die ze krijgt. Met veel nadruk op een fout in de operatie en de andere beleving dan de psychologische hulpverleners. In transitie is informatief, maar lijkt ook vooral een boek waarin de schrijver zelfbevestiging en erkenning zoekt. De boodschap die ik eruit haal, is: dit ben ik, neem me zoals ik ben.

**

Wij zijn bijzonder - Ted van Lieshout
2013 (Uitgeverij Leopold)

Joris Jan Bas uit Koog aan de Zaan / trok op een ochtend een jurkje aan. / Toen ging hij naar school met een strik in zijn haar / en alle kinderen pestten hem daar. / 'Kan me niet schelen,' riep Joris Jan hard, / 'Ik ben tenminste een beetje apart.'

Dat is een deel van een van de gedichten in het boek van Ted van Lieshout. Er staat een oude zwartwitfoto bij van een jongensklas met Joris Jan Bas in een jurkje, of misschien Van Lieshout zelf wel. Hij dicht in dit boek over jongens en meisjes die anders zijn. Eigen keuzes. Dat valt juist voor jongens en meisjes voor wie dit boek bedoeld is, 7 tot 11 jaar, niet mee. Kiezen wat je wilt, ondanks de omgeving, de verwachtingen, de groepsdruk. Van Lieshout dicht over jongens die op balletles willen en een trein die eens ergens anders heen wil rijden. Om te lezen en nog eens te herlezen.

Genderlegs - Erica de Winter
2013 (eigen beheer)

Erica de Winter heeft haar man, die transman is, geïnterviewd. Dat is de basis voor dit boek, een autobiografische roman, volgens De Winter, uitgegeven in eigen beheer. "We hadden een geheim", zegt ze. Moedig om dat nu te delen.

In een soort dagboekstijl beschrijft De Winter René's moeilijke jeugd en de meestal afkeurende reacties van ouders, familie en vrienden op zijn transitie. De hel begon voor hem toen het beeld van wat hij in de spiegel zag niet overeenkwam met wat hij voelde, verklaart De Winter. Maar aan het eind van het verhaal kijkt hij in de spiegel van een damestoilet. Het is allemaal nogal plat opgeschreven, of met andere woorden zonder recht te doen aan de complexiteit van de gevoelens. Er is geen twijfel en daarom begrijp je weinig van de keuze van de hoofdpersoon op het eind. Het lijkt ook of De Winter veel nadruk wil geven aan uitspraken en constatering, want er is een overdaad aan uitroepetekens. 'Leren koken en leren afwassen! Welke achterlijke idioot heeft dat bedacht!'

Het bijgevoegde interview met Jos Megens, coördinator van het genderteam van het VU medisch centrum, hoewel ook dat een betere eindredactie had verdiend, is interessant.

*

Erica de Winter en haar man

Joël - Carry Slee

2011 (FMB Uitgevers)

In een Utrechtse studentenhuis waar Luna, Eva, Nathalie en Fleur wonen, valt Luna uit het raam. Maar wat is er werkelijk gebeurd? Eva twijfelt. Ze vindt een stapel anonieme brieven die gericht zijn aan Luna, over een schokkende jeugdervaring. Die ervaring heeft te maken met transgengergevoelens in een gelovig milieu.

Joël is spannend, want je wilt met Eva weten wie wat te verbergen heeft. Wie is toch Joël? Je proeft iets van het turbulente leven - in dit boek tenminste - van studenten die ingrijpende keuzes in hun leven maken. Het wat en hoe van het ongeluk van Luna begrijp je aan het eind van het boek dan misschien, maar echt inzicht in het waarom schiet tekort. Misschien omdat alles vanuit het gezichtspunt van Eva wordt beschreven en de karakters van de vier nogal schetsmatig blijven.

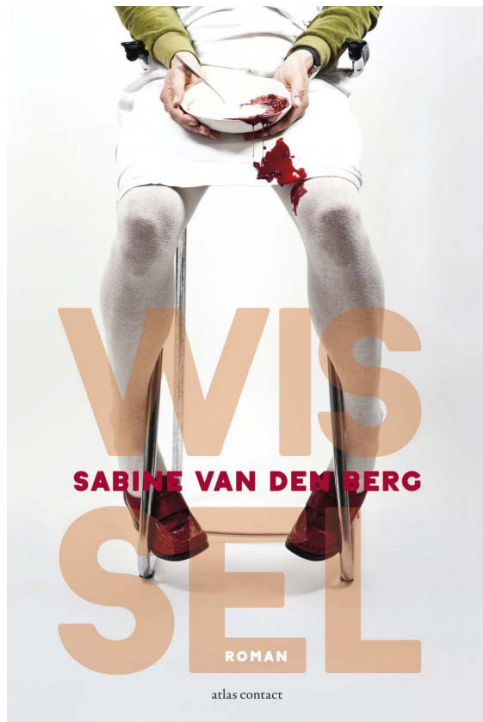

Genderkinderen - Sarah Wong en Ellen de Visser
2010 (WBooks)

Dit boek, dat onder de titel *Inside out* in het Engels is verschenen, wordt vaak als een standaardwerk gezien. Het boek beschrijft hoe kinderen hun lichaam ervaren als een lichaam met een verkeerd geslacht. Fotografe Sarah Wong met Volkskrantredacteur Ellen de Visser, die ze vroeg voor het verhaal bij de foto's, de kinderen zeven jaar lang. De Visser laat hen vertellen over zichzelf en hoe ze zich voelen. Ze vraagt naar de medische behandeling en ze vraagt hen hoe ze het zelf ervaren en hoe de omgeving meegaat, hoe hun leven zich ontwikkelt tijdens en na de transitie. behandelt ook de psychische en sociale kant van het proces waar de kinderen mee te maken kregen. De foto's van Wong tonen verlegen en soms heel zelfbewuste jongeren. Ze poseren meestal wel en kijken op de portretten vaak recht in de lens. Vooral een kijkboek dus, waarin de interviews heel informatief zijn voor transgenderjongeren en hun ouders.

Wissel - Sabine van den Berg
2013 (Atlas Contact)

Vader Han en zijn tienerdochter Ada worden in het boek tegelijkertijd vrouw. We beleven dit door de ogen van Ada. In het Continuüm heb ik [hier](#) eerder een recensie over het boek geschreven. Mooi, al die aandacht voor transgenders, reageerde Van den Berg in de pers, maar wat een transitieproces met partner en kinderen doet, daar is weinig oog voor. Het komt wat verongelijkt over, maar de claim is zeker niet onterecht. Ada houdt het gezin, moeder en broertje Otto, bij elkaar. De metaforen, het proces is een treinreis, er zijn spiegels en palindromen, zijn nogal geconstrueerd. En afhankelijk van je identificatie met de personages, zul je het boek misschien anders lezen. Maar er is in tegenstelling tot veel van de andere beschreven boeken, een ontwikkeling, bij Ada met name, en ook meer diepte.

De maakbare man - Maxim Februari 2013 (Prometheus)

Een van de aardigste boeken over transgenders is ongetwijfeld De maakbare man van Maxim Februari. Transgender is sinds de grote media-aandacht voor Maxim Februari een bekend begrip. Wilde je als transgender uitleggen wie je bent en hoe dat voelt, dan was het misschien lastig om de juiste woorden te vinden. Nu kun je altijd verwijzen naar Maxim Februari en zijn 'notities over transseksualiteit'.

De pers viel over hem heen toen het boekje op 2 maart verscheen. Recensies, interviews, foto's van Maxim als een dandy, steeds in een mooi gesneden pak. En heel veel vragen: Hoe is dat zo gekomen, Maxim? Voelde je lichaam veranderen? Schrijf je anders, als man? Hoe reageerde je omgeving? Ben je nu een rolmodel? Hij heeft zich zwaar gestoord aan "impertinente vragen" die hij kreeg na zijn coming-out als transgender. "Genitaliën zijn van overschat belang", zei hij op de radio. "Ze blijken niet relevant voor je man of vrouw voelen, en ze doen er ook in het sociale verkeer niet toe. Hooguit zodra je in bed terecht komt."

Een veelgestelde vraag was: waarom bent u nu pas begonnen met uw transitie? Uit beleefdheid misschien wel, antwoordde Februari. In Vrij Nederland formuleerde hij een motief op deze manier. "Als ik op een terras bier bestel, helpt het niet als ik tegen de ober zeg: 'Luister eens, ober, ik overstijg de binaire systeemgrenzen, en het hele concept van gender beschouw ik als een sociale constructie die ik in mijn performativiteit probeer te deconstrueren.' Die ober blijft gewoon mevrouw zeggen."

Al die vragen heeft Februari nu waarschijnlijk achter zich gelaten. De transitie is geweest en het boek ligt er, lees dat maar. Het leven kan nu verder zoals het hoort. "Het heeft lang geduurd, maar dit was de beste beslissing van mijn leven", vertelde hij een interviewer.

"Ik heb het boek geschreven omdat u er met mij over wilt praten," zei Februari tegen Matthijs van Nieuwkerk van De Wereld Draait Door, "niet andersom". Het is bedoeld als een

handzaam boekje om te informeren, vertelde hij, want veel mensen weten er niets van. De enige transpersoon die ze misschien nog kennen, is Kelly van der Veer, ooit deelnemer aan het Big-Brother-tv-programma.

“Nederland loopt best achteraan in vergelijking met het buitenland”, zei Februari op 2 maart in de Tros Nieuwsshow. Hij verwees onder meer naar Argentinië waar de keuze van genderidentiteit heel eenvoudig is. “Ik help een beetje mee om de achterstand in te halen.”

De maakbare man is informatief, het raakt aan alle zware en minder zware kanten van geslacht, gender en transitie. En steeds behoudt het een lichte toon. Ik geef het de maximale score.

Bij wijze van conclusie

In veel romans kom je een nogal stereotyp beeld tegen. Een transgender heeft een moeilijke jeugd, leeft in een verstikkende omgeving, komt tot zelfinzicht, wordt niet begrepen, maar heeft om gelukkig te worden maar één uitweg. De operatie is dan voor hem of haar de bevrijdende climax.

Maar elke transgender heeft zijn of haar eigen verhaal. Ze groeien soms juist op in een heel begripvolle omgeving, twijfelen lang over hun seksuele identiteit en over de stappen die ze kunnen zetten. Ze zien misschien juist geen oplossing in een operatie.

Als een verhaal de meer stereotype lijn volgt, maakt dat zo'n boek niet direct beter of slechter. Voor veel transgenders is het toch een herkenbaar verhaal, het geheel of in elk geval delen ervan. En dat is misschien waar het bij al deze boeken om gaat, erkenning voor transgenders en herkenning door transgenders.